

INGLIZ TILINI O‘QITISH METODIKALARI: NAZARIY ASOSLAR VA AMALIY TALQIN

Gulyuz Tursunova Abdurahmon qizi

Annotatsiya:

Mazkur maqolada ingliz tilini o‘qitish metodikalarining shakllanish jarayoni, ularning nazariy-metodik asoslari, lingvodidaktik tamoyillari hamda zamonaviy ta’lim tizimidagi ahamiyati tahlil etiladi. Til o‘qitish metodikasining tarixiy bosqichlari, kommunikativ va interaktiv yondashuvlarning afzalliklari, shuningdek, o‘qitish jarayonida raqamli texnologiyalarni integratsiyalash samarasi ilmiy asosda yoritilgan. Tadqiqot natijalari ingliz tili o‘qitish metodikasi nafaqat lingvistik kompetensiyani, balki ijtimoiy-madaniy, kognitiv va kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlantirishga xizmat qilishini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: til o‘qitish metodikasi, lingvodidaktika, kommunikativ kompetensiya, interaktiv o‘qitish, metodologiya, pedagogik texnologiya, konstruktiv yondashuv.

Kirish

Global kommunikatsiya, raqamli transformatsiya va madaniy integratsiya davrida ingliz tilini o‘qitish masalasi strategik ahamiyat kasb etmoqda. Ingliz tili hozirgi kunda xalqaro iqtisod, fan, texnologiya, diplomatiya va madaniyatlararo aloqaning asosiy vositasiga aylangan. Shu bois, ingliz tilini o‘qitish metodikalarini ilmiy asosda qayta ko‘rib chiqish, ularni zamonaviy pedagogik paradigma talablari asosida yangilash zarur.

Til o‘qitish metodikasi — bu **lingvodidaktika, psixolingvistika, sotsiopedagogika** va **kognitiv psixologiya** bilan uzviy bog‘liq fan sohasidir. U o‘quvchilarda nafaqat grammatik bilimlarni, balki real kommunikativ muhitda muloqotga kirisha olish kompetensiyasini shakllantirishni maqsad qiladi.

Tarixan ingliz tili o‘qitish metodikasi bir necha bosqichlardan o‘tgan: **grammatika-tarjima metodi, to‘g‘ridan-to‘g‘ri metod, audiolingval metod, kommunikativ metod**, hamda **integrativ va task-based learning** (vazifaga asoslangan ta’lim) yondashuvlari. Har bir metodning o‘z didaktik konsepsiyasi, psixologik asoslari va o‘quvchi faoliyatini tashkil etish mexanizmi mavjud.

Asosiy qism

1. Ingliz tili o‘qitish metodikasining nazariy asoslari

Til o‘qitish metodikasi o‘z mohiyatiga ko‘ra **bilim uzatish jarayoni emas, balki kommunikativ kompetensiyani shakllantirish mexanizmi** hisoblanadi. Uning asosiy

maqsadi o'quvchining lingvistik, sotsiolingvistik, strategik va diskursiv kompetensiyalarini uyg'un rivojlantirishdan iborat (Hymes, 1972; Canale & Swain, 1980).

Til o'qitish nazariyasida quyidagi asosiy paradigmalarning o'rni muhimdir:

- **Behavioristik yondashuv** (Skinner, 1957) – til o'rganish taqlid va takror orqali shakllanadi degan tamoyilga asoslanadi;
- **Kognitiv yondashuv** (Piaget, 1970; Chomsky, 1965) – til o'rganish inson ongida sodir bo'ladigan idrok va fikrlash jarayoni sifatida talqin qilinadi;
- **Konstruktivistik yondashuv** (Bruner, 1996; Vygotskiy, 1978) – bilim o'quvchi tomonidan ijtimoiy muloqot jarayonida “yaratiladi” degan g'oyaga asoslanadi.

Bugungi ingliz tili o'qitish metodologiyasi aynan konstruktivizm tamoyillariga tayanadi, ya'ni o'quvchi bilimni o'zi kashf etuvchi faol sub'ekt sifatida namoyon bo'ladi.

2. Asosiy metodlar va ularning didaktik xususiyatlari

Grammatika-tarjima metodi (XIX asr) — klassik metod bo'lib, asosan yozma tarjima, grammatika va matn tahliliga e'tibor qaratadi. Uning afzalligi — grammatik aniqlik, lekin kamchiligi — real muloqotga yo'naltirilmaganligidir.

To'g'ridan-to'g'ri metod — o'qitish jarayonida ona tilidan foydalanmaslik, vizual va og'zaki kontekst orqali tilni tabiiy o'rganish g'oyasiga asoslangan. U tinglash va so'zlash ko'nikmalarini faol rivojlantiradi.

Audiolingval metod — lingvistik strukturalizm va behaviorizm asosida shakllangan. Takroriy mashqlar (“pattern drills”) orqali avtomatik nutq reflekslarini shakllantirishga yo'naltirilgan.

Kommunikativ metod — XX asrning 70-yillarida shakllanib, bugungi kunda eng samarali metodlardan biri sifatida tan olingan. U o'quvchilarda tilni “maqsad” emas, “muloqot vositasi” sifatida o'zlashtirishni ko'zlaydi. Bu metodda “real-life situations”, “role-play”, “debate” va “problem-solving” mashqlari asosiy o'rin tutadi.

Task-Based Learning (TBL) — kommunikativ metodning yangi bosqichi bo'lib, o'quvchilarning tilni real vazifalarni bajarish orqali o'rganishiga asoslanadi. Bu yondashuvda til vositasi — maqsadga erishish uchun ishlatiladigan vosita sifatida talqin qilinadi.

3. Zamonaviy texnologiyalar integratsiyasi

Raqamli texnologiyalar ingliz tili o'qitish metodikasini tubdan o'zgartirdi. **Learning Management Systems (LMS), virtual sinflar (Zoom, Google Classroom), sun'iy intellekt asosidagi o'quv platformalar (Duolingo, ChatGPT, Grammarly)** o'quvchilarning individual o'rganish tezligini inobatga olgan holda shaxsga yo'naltirilgan ta'limni ta'minlaydi.

Multimedia materiallari, autentik video, audio, va interaktiv mashqlar orqali o'quvchilar **ko'pkanalli (multimodal)** o'rganish muhiti yaratadi. Natijada ularning kognitiv faolligi va nutqiy refleksiyasi kuchayadi.

4. Til o'qitish metodikasining lingvodidaktik tamoyillari

Ingliz tili o'qitish jarayoni quyidagi tamoyillarga tayanadi:

1. **Kommunikativlik tamoyili** – o'rganilgan bilim real muloqotda qo'llanilishi kerak.
2. **Integrativlik tamoyili** – tinglash, o'qish, yozish va gapirish ko'nikmalari birgalikda rivojlantiriladi.
3. **Motivatsion tamoyil** – o'quvchi o'rganish jarayonining sub'ekti sifatida ichki ehtiyojga ega bo'lishi lozim.
4. **Madaniy kontekst tamoyili** – til madaniyat bilan birgalikda o'rganiladi (interkultural kommunikatsiya).
5. **Reflektiv tamoyil** – o'quvchi o'z o'rganish faoliyatini tahlil qilishga o'rgatiladi.

Xulosa

Ingliz tilini o'qitish metodikasi zamonaviy ta'lim jarayonining markaziy yo'nalishlaridan biri bo'lib, u faqat lingvistik mahoratni emas, balki shaxsning ijtimoiy-madaniy va kognitiv kompetensiyalarini ham rivojlantirishni ko'zlaydi. Tarixiy metodlardan tortib kommunikativ va task-based yondashuvlargacha bo'lgan evolyutsiya shuni ko'rsatadiki, samarali ta'lim modeli o'quvchini faol, interaktiv va refleksiv ishtirokchi sifatida shakllantiradi. Kelajakda ingliz tili o'qitish metodikasini sun'iy intellekt, adaptiv ta'lim tizimlari va raqamli lingvodidaktika bilan uyg'unlashtirish uning yangi bosqichini belgilaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Hymes, D. (1972). On Communicative Competence. In J.B. Pride & J. Holmes (Eds.), Sociolinguistics. Penguin.
2. Canale, M., & Swain, M. (1980). Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. Applied Linguistics, 1(1).
3. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge University Press.
4. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in Society. Harvard University Press.
5. Chomsky, N. (1965). Aspects of the Theory of Syntax. MIT Press.
6. Piaget, J. (1970). Psychology and Pedagogy. Viking Press.
7. Oxford, R. (2017). Teaching and Researching Language Learning Strategies. Routledge.
8. Hasanboeva, O. (2021). Chet tillarni o'qitishda zamonaviy metodik yondashuvlar. "Til va madaniyat" jurnali, №2.